

Concio Quadraglis

De laetia in genere
obij pectus
necrosia
Lobopli 1722
Tabacj 1726

Iniquitates Suae Capiant impium. psalm. 5. v. 12.

Negoua Lesina pragesta Boda vltimile deya greshneca. Latunpichlun
up-1722

Sherfen imi nosrefen soquishno i dñi daisde dōya vandranb. Rumor alle
popodne glauy limena felix herfen. kelire ie raipoi sta donia soloka de bella
uho s: jersolombos mislo de s: kroid imi mēsta obiskate, en dan nesh smotran
imi vuden ke jēn dan i hodei dōresh ufe dējy imi fika po kribhek imi dolanoh,
po planauk imi gvoch po grobnē imi katarok item vpeina de fai na nesh dōde
fai dōdad ghida imi ude vendi dōdoh inpryah pojen imi le nariēdē, alle kusa
nosrefa ie dñi da prona pote faliu venemo uelikemo dāngemo imi naludremo
dōdoh alle smotremo goisdo ie psten mēd pasuia dukna skalud imi gothana da
nūf se ie the dōlipala vesh duden lūst imi smotran lūga imi then ni uedin kam le
ofe obrenite kam se ofe diate de de sei useli dōle na shashin nobengā vpeina ni imen
ena pomufo vesh thalostē vesh dēn i dāfēn fēfno pīthuae, Anplē i gvo imi dōle
uho thalostē imi dōtrunsta sedin ie dōle na lembla bia glaua i na da kalga nos,
lūst pūhen soquishno mislo, i dāfēn mislo gvoche imi vese i fesh nosrefen flix
kam sem psten moia smēd pūstē, ah est reuēd imi bōge glauy kai dōdē est lēla
dōya imi nauotna jēla nūf dāfēn vesh fūlen lūst imi dāfēn, ke dōdēm moien est
lēlō uemo nauotremo goisdo imi pūstēn pōstibey uelē, se lēlo ofane nīstēn lēlō
pesh lēla naludna imi dōnia shuiritna de de na dāi, tōpōi nosrefa, ah est nosrefen
glauy dōresh ufe pōsmēdā pomufo, vthignē i krid ofē imi lēpō pūstē nekēpam imi
ie dñi i dī neshē miloysta dōh i u nīkō nekēpā ad nosh est pōmūf them feli
uho mēd nekēpā pōstēlē, imi pole laskife dōisō en glosk alle pīma tēd
gothand imi skalma kēlga i kremo dīala. o felix dī le dēlēf faliu da pōtē
bōstia pūstē dēmo mēstō jēlim kam gredes po dā pōtē dēya pōgubliu i eni lēnei
imi na hode nōpre se faliu da prona pōtē, lēla goisō i pūhen pōstibēd dōnia shuiri
sine pūhen hūdōbnē dātūm imi rēfhoinekan, dāfē lēpē na dēna pōran de na da
prona pōtē imi kludem pōides. Ah kēdī dōde moien lūpūndō to nekō nekēpē imi
pōstē dēya rēfālanya felix dōfē i kōfēn gvo vōgen le i na da dēna pōran
dāi: huald imi fēstij i on dāi po pōtē dōyō imi dā pīma.

A.A. Kēdī ie lēla shēfne imi nosrefad felix kēdī lēla dōye dōpōtē glauy
umor alle vandranb. Ah soquishno soquishno de nobidē dōya kōkē ni ude
dōye pēshnēkē imi pēshnēkē kēdī vīdōmō pūstē dēmo neshēmo nekēkēmo
mēstō jēlēm veshniga veshēla dōra kōrignē dā nekēpā kapes s: gregē kōmil: ii kō
tōkē gvoim imi pēstēn i en uita quoti in uia lūmy qua ad kōstriam pēyging nōtōmō
dūstō ufe lūia dōmō rauno kōkē eni dōya rumorid kēdī dōvīdōmō pūstē dēmo vesh,
emo mēstō jēlēm veshniga nekēkēkē veshēla imi dā kēlēm dōvōk dānd dōmō dō
pōl. qūonid aduena ego sum apud de et pēyging lūmō dēs kēs mēi o mī veshnē
dōh est sem pōtē dōto na dēmo fūlō en vandranb en rumor kōkē ufe moie pōvēf
Ah Ah nōtēfā pōdūlīkē na dā dōtē dēya veshniga veshēla nekō ad nosh i dē prona
pōtē faliu dēi nōs pūstē dā dōvōk jtu: 53. dēs nōs quoti dēs errauing dōmō faliu
imi dāfē na dā pōtē kōkē en dīand oufā dōyē po tibi greshnēkē imi greshnēkē
errauing in dēfshō. dā faliu dā prona faliu nēh pūstēuoh lēla pōdōshad pēstnē
fōb dā dēlēf imi mōfni faliu uho gēdō faliu uho dāmi imi apēd dōi gothand
dūstēn nōvē: gēhān. dā nūf dēma na dā dōtē dēfā lēla dōnia dūstēna imi
dā kēlēmōk veshnēkē dā hūdōfē na nōsh fōkaiā kōkē nōpē gvoim s: gregē maligū
anēm pīvōk qūstī dātūm dēfshō. Ah kēlēmōk hūdōfē raung kōkē eni dātū
imi veshnēkē na nōsh fōkaiā. o nōtēfā pēstnē nōpēfna pēstnēfna kōkē le dōdēs
obrenē kam kē dōdēs dīan na dā dīand dōtē dōyā dōdōshnēyā shūlīna po
kēdī dōtē dā mōvīkē ghe eno jēlō lēto nā mōvīkē 2 3 4 5 1a 10 lēd hōdē dōkō
fīon imi dīana pōtē. Ah Oh gōf imi huald dōdē dēle dōnō o veshnē miloystud
dōh nōvē: kēdī dē pūhen miloystā imi dōvōndā fōkai est pīlēm ena vpeīfā pīma
imi glosk ude dūstēuoh dēya lūstā vōx clāmantis in dēfshō ena pīma ena s: dūstēnēkē
de dē mōvīfēlūpā dē lūmy in uia nīgūstūm ufe dōndē dōmō na dā pōtē dā pōdōshē

Gregor.
Rom. II.
fol. 58.
Isa: 53.
Gregor.

dr. Matija Ogrin

ŠKOFJA LOKA V POSTU 1722: DUHOVNO POPOTOVANJE KAPUCINA FERDINANDA LJUBLJANSKEGA V ROKOPISNI PRIDIGI

Med prvovrstnimi spomeniki baročne literarne kulture, ki so nastali na Škofjeloškem, je tudi ciklus 15 pridig, ki jih je imel pater Ferdinand Ljubljanski (cca. 1682–1744) v loški kapucinski cerkvi v postu leta 1722. Prvo pridigo je imel na pepelnico, 25. februarja, zadnjo pa na veliki petek, 3. aprila 1722, ki jo je podal kot duhovni uvod v škofjeloško pasijonsko procesijo.¹ Glavnina pridig patra Ferdinanda je verjetno izgubljena. K sreči poznamo 58 pridig, vezanih v rokopisni kodeks, ki ga hrani arhiv Kapucinskega samostana v Loki.²

Pridiga na pepelnico leta 1722, ki jo tu objavljamo, je torej prva v ciklusu postnih pridig, ki jih je pater imel pred 300 leti v Škofji Loki. Pozneje, ko je deloval v Ljubljani, jih je tam ponovil leta 1726. Toda napisal in prvič podal jih je prav v Škofji Loki, kakor izpričuje datacija na prvi strani pridige in še omemba »Locopolim« ob literarnem variiranju motiva Jonove pridige v Ninivah. In ko omeni, da je danes »ta pervekrat peršev le-ta svete post v ta Božja veža pridegvat«, misli z »božjo vežo« brez dvoma na loško kapucinsko cerkev sv. Ane.

V kritičnem prepisu, ki poskuša kot sodobni bralni pripomoček kolikor moč zvesto slediti izvirnemu zapisu p. Ferdinanda, tu objavljamo skoraj celotno besedilo, okrajšano le z nekaj izpusti, ki jih označuje tropičje [...]. Posebno privlačnost dajeta besedilu njegova historična in narečna govorna podoba. Besedilo je zelo gorenjsko zaznamovano, mnogi samoglasniki delno upadejo v polglasnik /ə/ (kakor v besedi pes), in ga je treba tako tudi brati. Navedimo primer stavka, ki govori, kako so »vohrniki« (skopuhi, oderuhi) ravnali, ko so slišali Jonovo pridigo:

Prepis: Sa slišale te voherneke inu zdajce sa vse kervične davžne pisma restrgale.

Beri: Sə slišalə tə vohərneke inu zdajcə sə vsə kərvičnə dəvžnə pisma rəstrgalə.

¹ Pridiga patra Ferdinanda na veliki petek 1722 je bila objavljena v *Pasijonskih doneskih*, 2014, str. 94 ss. Več podatkov o patru Ferdinandu Ljubljanskem, več o prepisovalnih načelih itn. glej prav tam.

² Za osnovne podatke o rokopisu prim.: *Register rokopisov slovenskega slovstva* (RRSS), Ms 20, na spletu.

Svoje loške poslušalce je pater Ferdinand nagovoril s podobo romanja: človek je naravnani k svojemu poslednjemu cilju, za katerega ga je nebeški Oče ustvaril. Vendar človek na popotovanju k temu cilju pogosto zgreši pot, nagiba se k zlu in pogubi. Pater si zato prizadeva poslušalca osvestiti, da bi v novi luči »zagledal« svoj položaj, sprevidel, da je zašel – kajti vsi, kolikor smo ljudje in smo grešni, smo tudi zašli. Ta namen, povzdigniti poslušalčevo (in bralčevo) zavest v višje stanje, k tistemu bivanjskemu horizontu, v katerem lahko premeri najširše dimenzije svojega bitja, more baročni pridigar doseči zlasti tako, da svoje pristno, živo, goreče občutenje duhovne vsebine oblikuje v slikovite in bogate literarne strukture: v premišljen kompozicijski tematski lok, v razne prispodobe in zglede, predvsem pa v umetniško oblikovane stavke, polne literarnih figur, kakor so podvojitev (t.i. dvojna formula: *v te žaloste inu bridkuste*), potrojitev (*taiste boge vandravc, rumar ale popotne človk*), stopnjevanje z dvojno formulo (*v enemo velkemo, dovgemo inu naludnemo boršto ale strašnemo gojzdo*) in klimaks (*Ta temna nuč te smerte sake dan inu ura se bliža, le-ta dovja zverina inu te peklenske rezbojneke, te hudiče, na nas čakaja*). Kot posamičnih literarnih sredstev jih bralec niti ne bo opazil – dotaknil pa se ga bo Ferdinandov celostni bivanjski *tonus*, ki se prek njih izraža in izžareva v našo zavest.

Posebej bogato izraža pater Ferdinand svoj apel k spremembi smeri romanja – spreobrnitvi in pokori – v osrednjem delu, kjer uporabi primero ali zgled prebivalcev mesta Ninive, ki so se spokorili na Jonovo pridigo. Kratke vrstice sveto-pisemskega besedila oživi z barvito pripovedno fresko stanov in raznih skupin ljudi, kako so ravnali, kaj so storili kot dejanje svoje spreobrnitve. Ta odlična literarna pripoved se v retoričnem zanosu patra Ferdinanda sproži kot niz paralelizmov, ki se vsi začenjajo z besedami *so slišali* (namreč pridigo), sledi pa opis njihovega dejanja, denimo, »So slišali ti bogati inu zdajco so odperli neh šace [zaklade], so začeli vse bugejme tem ubogem ven talat«, vsi členi paralelizma pa se stopnjujejo k misli, da dejanje notranje spreobrnitve ne more biti ločeno od dejanja pokore ali dobrega dela.

Morda se bo komu zdelo dikcija patra Ferdinanda preostra ali prestroga. Toda njegovo odlično baročno pridigo moramo brati z jasno zavestjo o temeljni resnici, da med našo obrnitvijo k Bogu in zapadanjem v zmoto in zlo ne more biti udobne zlate sredine. Ne moremo služiti Bogu in mamonu. Pater Ferdinand nas z vso svežino, ki jo stopnjuje historična oddaljenost besedila, opozarja, da ta možnost ne obstaja. Današnji duhovniki in patri bodo lahko z vedrim nasmehom prebrali, da so verniki že pred 300 leti duhovnikom očitali, »de sa pregrobi, skrupelante, de ote [hote] vse špase ledem okratet inu tem mladem to vesele prepovedat, tem starem ta frajost [svobodo] odvzete ...«

Da, pridiga patra Ferdinanda je kdaj tudi ostra. Toda takšna je zato, ker je bila tudi zavest o omejenosti človekovega *časnega življenja* tedaj neprimerno bolj izostrena. Zavest, da se čas našega potovanja nenehno izteka, je bila močnejša, z njo pa resničnost človekovih poslednjih stvari. Vsa patrova pastoralna skrb in ves njegov literarni žar sta zato usmerjena k vrednosti časa, ugodnega in srečnega časa 40 dni posta, namenjenega spremembi smeri popotovanja. V tem je svežina literarne govorice patra Ferdinanda Ljubljanskega tudi ob 300-letnici njegovih postnih pridig v Loki. In pomenljivo je, da prav v zadnjih vrsticah te pridige nastopi verjetno ena prvih pojavitev bistrornega oksimorona o času v slovenskem jeziku: »toku pride pokler ta čas, ker [ko] ni več časa«.

P. FERDINAND LJUBLJANSKI: *CONCIO QUADRAGESIMALIS PRIMA*. PRVA POSTNA PRIDIGA, 1722

Kritični prepis pripravila Barbara Balantič

Srečen inu nasrečen, zagvišno, je biv taiste boge vandravc, rumar ale popotne človk z imenam Feliks, ketire je rajžav s te dovje polske dežeze v to sveto Jerusalemsko mesto te svete kraje inu mesta obiskate. En dan ves zmartran inu truden, ker cev dan je hodev brez vse jedi inu pitja po hribeh inu dolinah, po planavah inu gorah, po grabneh inu potokah s tem upejnam, de saj na večer bode soje trudne glide inu ude v eneh dobreh jirpergah [prenočišču] počev inu se najedev. Ale k vse nasreče je biv ta prava pot faliv, v enemo velkemo, dovgemo inu naludnemo boršto ale strašnemo gojzdo je peršev med pečuje, lukne, skaluje inu gošava. Ta nuč se je že bližala, ves truden, švoh inu zmartran, lačen inu žen ni vedev, kam se oče obrnite, kam se oče djate, de be sej vselej ble na zašev, nobenga upejna ni imev ene pomuče. Ves žalosten, ves revn je začev serčno zdihvate. Mislev je gore inu dole. V te žaloste inu bridkuste sedev je dole na zembla, soja glava je na ta palca naslunev povhen cagovitneh misl. Je začev milo jokate inu reče: O jest nasrečen Feliks, kam sem peršev moja smert sturite! Ah jest revne inu bore človgr, kaj bodem jest le-ta dovga inu navarna cela nuč začev, ves truden, švoh inu lačen? Ke bodem mogev jest le-to v temo navarnemo gojzdo muj potreben počitek vzete? Če le-to ostanem, nisem ziher pred le-ta naludna inu dovja zvirina, de me na tavžant kosav na rezterga. Ah jest nasrečen človk brez vse posvetne pomuče.

Vzignej je soje oči inu serce prute nebesam inu je djav: O ti večne milostne Buh, o vi visoke nebesa, od vas jest pomuč išem sedež v le-te moje velike potrebe. Inu pole, zasliši zdajco en glas ale štima z ene gošave inu skaluja, ketira je k nemo djala: O Feliks, ti se deleč faliv ta prava pot prute temo mesto Jerusalemu. Kam gredeš po te pote tega pogublejna? Jenej, jenej inu na hode napre, se faliv

ta prava pot. Le-ta gojzd je povhen grozavitne dovje zvirine, povhen hudobneh tatov inu rezbojnekov. Teče, teče na desna stran, de na ta prava pot inu k ludem prideš. Ah, kedu bode mogev zgruntat to veliko vesele inu trošt tega režalenga Feliksa? Zdajce je skočev, gore vergev se je na ta desna stran, tavžant hvale inu česti je on dav po pote Bogu inu te štime.

AA,³ kedu je le-ta srečne inu nasrečne Feliks? Kedu le-ta boge popotne človk, rumar ale vandravc? Ah zagvišno, zagvišno, de nobeden druge koker mi vse boge grešneke inu grešnece, ketire rajžamo prute temo večnemo nebeškemo mesto Jerusalem večniga vesela. Toki spričuje velike papež, svete Gregor, ker toku govori: *„In presenti enim vita quasi in via sumus qua ad patriam pergitur.“* Na temo sveto vse ledje smo ravno koker ene boge rumarje, ketire rajžamo prute temo večnemo mesto Jerusalem večniga nebeškega veselja. Inu ta kreleve prerok David [v] sojmo 38 psalmo: *„Quoniam advena ego sum apud te et peregrinus sicut omnes patres mei.“* O muj večne Buh, jest sem pred tabo na temo sveto en vandravc, en rumar, koker vse moje stareše. Ah, ah nasreča prevelika, na te pote tega večnega vesela veliko od nas je ta prava pot falilo. *„Omnes nos“*, prave ta prerok Isaias 53, *„omnes nos quasi oves erravimus.“* Smo falile inu zašle na te pote koker ene zirane [zablodele] ovce, zlaste pa le-ti grešneke inu grešnece, Erraverunt in deserto. Sa falile ta prava pot v teh pušavah. Le-ta pregrešne pestne [pustni] čas sa deleč inu močnu falile v to gerdo skaluje, v te jame inu ostudne gošave tulkajn naglavneh grehov. Ta temna nuč te smerte sake dan inu ura se bliža, le-ta dovja zverina inu te peklenske rezbojneke, te hudiče, na nas čakaja, koker napre govori Sv. Gregor: *„Maligni autem spiritus [...] quasi Latrunculi quidam obsident.“* Le-ti peklenske hudiče ravno koker ene tatje inu rezbojneke na nas čakaja. O nasrečne grešnek, nasrečna grešenca, kam se bodeš obernev, kam se bodeš djav na te zirane pote [na blodni poti] tojga pregrešnega živlejna, po ketire pote ti morebite že eno celo leto, ja morebite 2, 3, 4, 5, ja 10 let hodeš toku ziran [zablodel] inu zirana, de moreš reče: *„Lassati sumus in via iniquitatis.“* Vse trudne sma na te pote te pregrehe. Ale, oh, čast inu hvala bode tebe dana, o večne milostve Buh vsegamogočne, ketire se povhen miloste inu dobrute, zakaj jest slišem dons, ena vpiječa štima inu glas v te pušave tega sveta. *„Vox clamantis in Deserto.“* Ena štima, enga svetega pušavneka, namreč tega velicega svetega Šentjanža Kersnika, ketire toku na ves glas vpije vsem glahku grešnekam inu grešnecam na te zirane [blodne] pote tega greha: *„Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum Caelorum.“* Ste falile, ste falile ta prava pot prute temo nebeškemo Jerusalemo večniga zveličejna. Oberni se od te pote tega greha, na hode napre po te navarne pote, temec verže se na desna plat te pokure.

³ AA ali NN – kratica za značilen retorični ogovor, apostrofo poslušalcev v pomenu: andohtlivi moji, t.j. dragi verniki!

„Poenitentiam agite.“ Delej ta pokura, pred preden se stisne ta temna nuč tojga živlejna, to je pred, preden pride ta nuč toje smerte. Ale na odlašaj, zakaj sedeje je ta prave čas, prave svete Paulus: *„Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.“* Sedej, sedej je le-ta perjetne čas tega svetega posta, sedeje je ta lepe čas te pokure, sedeje sa te dnove tojga zveličejna. Veka tude na ves glas ta prerok Joel 2: *„Jeiu nemus et ploremus ante dominum quia multum misericors est dimittere peccata nostra.“* Postima se, zdihvajma inu jokajma pred Gespudam, zakaj veliko milostev je, nam naše grehe odpustite. *„Emendemus in melius quæ ignoranter peccavimus ne subito præoccupati die mortis quæramus spatium poenitentiae et invenire non possumus.“* Opustimo le-te pregrehe, s ketireme sma mi naumno Bogu pregrešele, de nas na prehiti ta smert, ob ketire be htele ta pokura delat, ale časa na bodema več imele. Le-ta pušavnek, le-ta štima v te pušave, le-ta pridegar te pokure svete Joannes Baptista je pridegvav ta pokura k odpušejno teh grehov. Tude jest dons sem ta pervekrat peršev le-ta svete post v ta Božja veža pridegvat, le-ta pokura s tem upejnam, de be mogev enga ale družega ziranga [zablodelega] grešneka ale grešneca s te navarne pote tega greha na ta prava pot prute temo večnemo mesto Jerusalem nebeškega vesela perpravet. Druge pote ni za grešneka, ale pokura ale pa to večnu pogublejne, ketiro očem za dons v kratkem skazat. De *„iniquitates suæ capiunt impium.“* Negove lestne pregrehe bode ulovile tega grešneka. *Parate.*⁴

[Osrednji del pridige: spodbuda k pokori]

Suse[b]no zagvišno je Buh vsegamogočne po soje Božje modruste inu dobru-te vse reči inu vse stvore [ustvarjena bitja] na temo sveto k enemo gvišnemo cilo inu konco stvorev inu sturev. Tude je preskerbev inu previdev vse stvore s take-me mitelne [sredstvi] inu potrebe, de calo lohku k sojmo cilo inu konzo pridea, ketirmo sa one stvorjene. Dokler tedej ta človk je ta naržlahtneše inu imenitneše stvor na sveto inu je k temo cilo inu konco od Boga stvorjen, de be to večno zveličejne inu nebeško vesele zadubev, toku Buh vsegamogočne mo je tude dav te mitelne inu potreba, k temo cilo inu konco tega zveličejna prite. Namreč mo je dav ta nadovžnost, v ketire nadovžnoste je stvorev naše te perve starše, Adama inu Eva, inu ta nadovžnost je bla zadoste ta mitel, to večno zveličejne doseče, ke be bli per te nadovžnoste ostale, toku skuz ta sama nadovžnost be biv Adam inu mi vse, ja cev človeške spol [rod] zveličejne inu to večno nebeško vesele zadubev. Ale, ah nasreča prevelika, oh zguba inu škoda nekole zadoste objokana. Adam, le-ta je biv kmalo le-ta lahke mitel inu viža [način] zveličat te duše, toku zase ko-

⁴ *Parate* – pripravite se; značilna okrajšava ob koncu uvoda, ki je v praksi pomenila retorično napoved osrednjega dela pridige, kot denimo: pripravite se k pozornemu poslušanju tega premisleka ipd.

ker za ves olen svet ledi, zapadev skuz ta greh te napokoršene. Ta prava rihtig pot prute nebesam je biv faliv inu je biv zašev v ta temne gojzd, v to skaluje, kamne inu gošava tega greha inu je začev na te pote prute temo večnemu pogublejno, skuz ketira pot tega greha sma mi vsi glahku peršle v ta narveče navarnost tem peklenskem rezbojnekam na vse večne čase v peste prite. Vender Buh vsegamogočne, ketire je povhen miloste inu dobrute, skuz soja naizgrutana milost inu dobruta je spet nas na ta prava pot na desno vižav inu perpravev nam spet s te večne navarnoste pomagat *per mortem et passionem* inu nam je dav ta mitel, ta svete Sacrament tega kersta. Inu po temo kersto, ketire en naglavne greh sturi, ta mitel inu viža skuz ta pokura, inu ta pokura je tulkajn potrebna, de sledne, ketire po svetmo kersto en naglavne greh sturi, ni mogoče, ni mogoče, de be mogev brez pokure ta cil sojga večniga zveličejna doseče. Toku govori ta učene Procopius: *Si non potes salvari per innocentiam, salvare per poenitentiam*.⁵ Če se na moreš zveličat skuz ta nadovžnost, dokler se še ketire naglavne greh sturev, toku zveličej se pa skuz ta pokura. *Aut poenitentia, aut damnatio*. Ven je, po naglavnem greho druge pote ni v nebesa, ale moreš pokura delat ale pa na vse večne čase se ferdamat, ale spokoret ale pa vselej gorev v peklo, drugega mitelna ni.⁵ Toku vse tedej grešenke inu grešence pod zgublejnam večniga zveličejna inu pod štrafenga večniga pogublejna inu teh večneh marter inu ognja sa davžni ta pokura čez soje grehe delat. Toku govori sama ta večna resnica Christus Jesus per sv. Luku, 13: *Nisi Poenitentiam egeritis omnes similiter peribitis*.⁵ Aku pokure čez vaše grehe na bodete sturile, vse bodeste pogublene⁵ ravno koker taiste, na ketire je biv padev ta turn, vsi lde [ljudje] – sa besede samega Christusa. Zategavola tude jest dons vsem glahku, koker enem ziranem [izgubljenim] popotnekam, vandravzam inu rumarjam, vsem grešnekam inu grešnečam, ketire po te pote tega greha hodeja inu sa falile ta prava pot prute temo nebeškemo mesto Jerusalem, vpijem na ves glas: *Poenitentiam agite. Poenitentiam agite*.⁵ Delejte pokura, delejte pokura⁵ le-ta svete čas tega posta. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*.⁵ Sedej je ta lepe, perjetne čas za ta pokura, sedej sa te dnove tega zveličejna.⁵

[O pokori načelno]

Sedej čma videt, kaj je ta pokura. Ta pokura je, praveja te učenike inu Concilium Tridentinum [tridentinski koncil]: *Poenitentia vera est detestatio peccati cum voluntate efficaci, se serio emendandi et satisfaciendi Deo offenso*.⁵ Ena prava pokura je to zaničvajne inu jeza čez te sterjene grehe, z enem živem naprevzetjam prav popovnama se pobulšat inu temo režalenmo gospod Bogu zadoste sturite.⁵

⁵ V rokopisu tu sledijo tri gosto prečrtane vrstice, neberljive.

Z ena čista spovdja, s pravem stonavitnem naprevzetjam nekole več Gespudboga s takeme režalet. Ja še ble k mojmo naprevzetju govori svete Ambrož inu Gregor: ‚Poenitentia est mala preterita plangere et plangenda non plus comitere.‘ ,Ta prava pokura je te sterjene grehe serčnu objokate inu te objokane nekole več ponavite,‘ temeč čisto se spovedat, zgrevat inu tavžantkrat rajše umrete, koker kej tacega več sturite inu tega milostvga inu dobrutlevga Gespodboga režalite. Inu čez le-tu, de je ena prava pokura inu popovnama, je treba te perložnoste tude k temo greho opestitute, taiste hiše, taiste kote, taiste kraje, v ketireh se ti popred pregrešev, te bližne perložnoste se vognite, če se ti pod ena streha v ene hiše s taistem, s ketirem ti pregrešnu se živев ale živela, ven ste hiše se pobrate, če se en posel; če se en gospodar ale gospodina inu imaš v toje hiše ena nasramna bližna perložnost, le-tega ale unega, le-ta ale una kršenca [dekla, pesterna], če se očeš prav spokorite inu pokura čista sturite, se dovžan le-takem personam s toje hiše slavu date. Če imaš eno kervičnu blagu, eno tatinsko blagu nazaj povernite. Če imaš ena žleht mira, ena žleht vaga na golfija, povernet, kar se z golfija dubev inu ta vaga inu mira opestitute. Če imaš ena navola, ena jeza, ena zupernost ale savrašтво zuper tojga zuperneka ale sovražneka, taistemo se serca opestitute inu nega lubite ravno, ke be tebe nekole na biv neč sturev. Če se enemo ale drugemo, enu ale drugu čez poštejne, čez čast, čez dobru ime govorev, toja beseda nazaj vzete inu reče, de se kervù govrev, de je morebite ble pošten, ble poštena koker se ti. Toje žleht navade, pregrešne inu hudobne, opestitute, bode se ta navada te kletvine, preklinajna, šentvajna inu plentvajna ale ta navada tega pijančevajna ale te načiste nasramne navade, le-te opestitute inu nekole več ponovite. Če le-tu na sturiš, toja pokora neč navela, toja grevnga je malo nuca, toje savze sa ene favš babje sov[z]e, ketire se serca na gredo. Toje naprevzetje je poredno, ja, toja pokura pred Bugam ni [...] gore vzeta. Če tedej ti na sturiš ta pokura ze vseme potrebneme štuke, ‚omnes similiter peribitis,‘ vse ste pogublene, vse od Boga zaveržene, vse bodeste na večne čase ferdamane, ketire se v enemo naglavnemo greho znajdete ale ste se znešle inu niste take popovnama pokure sturle.

[O pokori s primero Jonove pridige v Ninivah]

Le-tu vam skazat, vas pelem v to pismo, v te bukve tega preroka Jona C 3. Temo preroko Jono se je biv en dan Buh vsegamogočne perkazav inu mo je rekev: Jonas, ti videš inu slišesh, koku hudobnu inu pregrešnu žive le-ti hudobne ledje s tega mesta Ninive, ti videš inu slišesh, koku mene močnu žalea, moje zapovde zaničuejeja inu prelomujeja, de calo te velike pregrehe inu hudobije teh pregrešneh Niniviterjav sa peršle pred moje obličje. Zatorej sem mislev te terdo-vratne grešneke inu grešnece s tem velikem mestam Ninive do grunta končate, ferdirbat inu okule vreče, de se na bode poznalo, ke je to mesto enkrat stalo.

Vender z moje velke dobrute sem sklenev nem še enkrat ta moja milost ponudet, če se boda htele pobulšat inu k te prave pokure seče, jem očem še jenat inu jeh še v moja gnada gore vzete. Pejde tedej. *„Surge et vade in Ninivem civitatem grandem et predica in ea quia ascendit malitia ejus coram me, ad huc 40 dies et Ninive subvertetur.“* Vstane gore hitro, muj Jonas, inu pejde v Ninive, v to veliko mesto, pridegvej, svari inu kregej le-te hudobne grešneke inu grešnece, oznanej jem inu povej jem, de neh velike grehe sa prederle te oblake, te nebesa inu sa peršle notre pred moje Božje obličje, ker tulkajn gerdu smerde, de se neh smrad več na more preneste. Ale še 40 dni imaja odloga, še 40 dni imaja čas pokura delat. Če se v temo časo na boda spokurele, *„Ninive subvertetur.“* Čez 40 dni Ninive bode vse okule verženo inu do fundamento končano. Jonas, potem ker je biv s te velike morske ribe na suho veržen, zdajco je vstav inu je šev v to mesto Ninive. Pride v to mesto oblečen v enemo ojestremo oblačilo, je šev po ene gase gore, po te druge dole, po enemo placo gore, po temo drugemo dole, z ena žalostna štima, z enem objokanem obličjam je na ves glas tem purgarjam, tem gesposkem inu kmeteškem, starem inu mladem, bogem inu bogatem vpev inu vekav: *„Adhuc 40 dies et Ninive subvertetur.“* *„Ad huc 40 dies et Ninive subvertetur.“* Še 40 dni, še 40 dni inu čez 40 bode to veliko mesto Ninive do konca okule verženo inu do grunta končano, ze vseme ledi inu živina. O hudobne pregrešne Ninivitarje, koku dovgo še bodete vi vašega dobrutlevga gospoda Boga z vašeme velikeme grehe žalile, koku dovgo še bodete toku ostudne grehe dopernašale inu toku pregrešnu živele? Morete vedet, de vaše hudobije sa pred to obličje Božje peršle, ker tulkajn gerdu inu ostudno smerde, de že na more več vam dalej skuz perste gledat. Ale še 40 dni. *„Adhuc 40 dies et Ninive subvertetur.“* Še 40 dni imate odloga, še 40 dni imate frista [odloga] pokura delat, čez 40 dni, če pokure na sterte, *„omnes simul peribitis.“* Vse bodeste skupej pogublene. *„Et Ninive subvertetur.“* Inu Ninive bode okule verženo. Vi ste ta prava pot falile, vi ste na te pote večniga pogublejna. Keder je le-tu ta krail slišav, prave sveto pismo: *„Pervenit verbum ad regem Ninive et surexit de solio suo et abiecit vestimentum suum a se et indutus est sacco et sedit in cinere. Et clamavit et dixit homines et jumenta, boves et pecora non gustent quidquam nec pascantur, aquam non bibant. Et operiantur saccis homines et jumenta et clament ad Dominum in fortitudine et convertatur vir a via sua mala et ab iniquitate.“* Keder je le-ta ninivitorske krail le-tu žugejne slišav, je vstav gore s sojga trona, je zavergev suj kreleve gvant, oblekev se je v en ojster pušavne gvant, je vpev inu vekav na ves glas: Ledje inu živina, postite se, oblečite se v vojstre gvante, vpite v nebu inu prosite za odpušejne s cele vaše moči, preoberne se sledne inu zapuste le-ta žleht pot te pregrehe, po ketire je dusehmalo hodev, obrnite se k Bugu z ena prava pokura, de vse glahku konc na vzamema. Z le-teme sameme mejhenme besedame je ta prerok Jonas, le-ta pri-

degar te pokure, tulkajn zamogev, en tak freht [sad] sturev, de vse Ninivitorje sa se bli preobernile, pokura delale, k Bugu obernile, ta falena žleht pot popustele inu te grehe, inu sa ena taku ojstra pokura delale, de se je več za čudite, koker pa za nime le-taka pokura sturite. Zakaj celo to prevzetno veliko mesto skuz ta štima ale glas tega hebreaskega pridegarja, tega Jona, se je blu tulkajn prestrašelo inu zavzelo, de sa se vse od straha tresle inu trepetale. Slišav je ta štima tega pridegarja ta krail inu zdajco se je ponižav, je slekev soja purpura [svoj škrlat], zavergev ta kreleva krona, oblekev se je v en ojstre gvant, s pepelam k enemo cahno [znamenju] te pokure je soja glav[a] potresev, sedev na pepev, na zembla, s taisto roko, ker popred je ta kreleve scepter deržav v peste, glih s to roko inu pestjo se je na soje perse inu serce tepev. Je slišala le-ta velika gespoda tega pridegarja, sa zavergle neh ofertne gvante za krailam, ena ojstra pokura sa delale. Sa slišale te bogate inu zdajco sa odperle neh šace [zaklade], sa začele vse bugejme tem ubogem ven talat. Sa slišale te voherneke inu zdajce sa vse kervične davžne pisma restrgale. Sa slišale te dovžnike, ketire popred nisa htele te dovge plačvate, ke be bli lohku mogle inu zdajce sa plačale soje pravične dovge. Sa slišale taiste, ketire sa 9 inu 10 per cento za interese [obresti] jemale, sa pustele dole vse interese brez vinarja, po gasah inu placah je ležalo zlatu inu srebru inu nobeden se ga ni otev dotaknite. Sa slišale te kervične, sa dale nazaj vse to kervičnu blagu. Sa slišale tega pridegarja te rihtarje, sa odperle vse ječe inu kehe. Sa slišale le-ti jetnike, nisa htele ven s teh keh inu ujetja ven jet, temeč sa se sami dovžni te smerte spoznale. Ja ni blu enga, de be očitnu na biv soje velike pregrehe spoznav. Sa slišale ta pridega te ofertne žene, sa zavergle te prevzetne zlate inu zlatega štika židane gvante, sa se oblekle v ene ojstre žakle, soje glave s pepelam potresle, sa se le-te lepe dovge lase z glave ven pulile, te zlate koravde inu kamene z gerla inu z ušes dole tergale inu preč metale. Sa slišale te nasramne, načiste, skrivne inu očitne loterce [prešuštnice], prežence inu nasramnece, načiste vasvavke inu taiste načiste punce, ketire sa v teh hišah s tem inu unem, toku ledeg koker oženenme ale vdovce, v nasramne načiste domače perložnoste pod ena streha naspodobnu živele. Sa slišale nasramne mladenče, načiste lotre [prešuštniki], preženke inu nasramneke, skrivne inu očitne, sa zapustele zdajco to nasramno znajne, načista lubezen, naspodobne načiste navade, pregrešne perložnoste, pregrešno djajne inu zadržajne, skrivne inu vedeoče štikelce, naspodobnu vasvajne. Sa tulile inu vpile na Buga za odpušejne sojih grehov, ojstre gvante sa se oblekle, pokura delale inu nekole več nisa le mislele te perve grehe ponovite, sa se postile. Celo mesto je blu v pokure, celo mesto v ene velke grevnge, de sa toku dobrutlevga gespoda Boga režalile. Vse objokane inu zgrevane eden družega je opominav, de imaja v nebu vpite za odpušejine teh grehav inu Boga proset inu molet za gnada inu milost. De be jem šonav inu gnadav, veliko dni sa se vse postile s tako ojstru-

stjo, de calo tem otrokam per perseh nisa sesat te matere smeje date. Postila se je tulkajn calo ta naumna ževina, de je nisa nekar le ene nite trave ale sena dale, temeč calo ne le ene same kaple vode. To be biv eden mogev slišat, koku sa veka-le te ledi, šrajale inu jokale te nadavžne otroce, tulila, orjovela ta lakotna ževina, de je biv en šraj ravno koker na ta strašne sodne dan. Vse je zdihvalo, vse je jokalo, tulkajn sa te sovze točile, de calo te terde skale, ke be ble le-ta žalost zastopile, be se ble mogle z nime jokat inu te sovze točet. Taka pokura sa delale, taka žalost sa imele zavolej le-teh sameh šesteh besedi tega pridegarja, tega preroka Jona, ketire jem je prerokvav: *„Adhuc 40 dies et Ninive subvertetur.“* Še 40 dni imate odloga inu Ninive, to veliko mesto, bode do konca okule verženo inu končano. Ale zavolej kaj z eneh grehov je Buh vsegamogočne ote v le-to veliko mesto Ninive toku nausmilene okule vreče inu končate ze vsemi ludmi, bogeme inu bogate, stareme inu mlademe, gesposkeme inu kmeteškeme? Ta svete Tomas a Vila Nova, svete škof z Valence, očitnu prave, de zavolej treh naglavneh grehav narveč; besede sa le-te: *„Hanc minaciam Ninivitis factam existimo fuisse propter virulentam nimiam cornis lasciviam, superbiam et avarissimam iniustitiam.“* Namreč zavolej teh veliceh ostudnih inu smerdlivih grehov te načistoste, ketira na vse viže sa v temo mesto tribale, zavolej te velike oferte inu prevzetnosti inu zavolej teh veliceh kervic inu vohernij, ketire sa se v temo mesto Ninive godile. Zavolej le-teh grehov, ke be na bli te nasrečne Niniviterje ena taka serčna pokura sturile, vse glahku be bli pogublene, vse glahku na večne čase ferdamane. Ale dokler je Buh videv, prave Sveto pismo, *„vidit Deus opera eorum quia conversi sunt de via sua mala et miseratus est Deus eorum.“* Buh vsegamogočne je videv neh velika grevnga, neh velika pokura, de sa se bli vse k Bugu obrnile, te grehe, pregrešne navade inu pregrešne perložnoste opustile, te pregrešne pote opustile, se je čez neh usmilev inu jeh ni štrafav, koker jem je obetav, sicer vse be bli pogublene, vse končane, ja ferdamane na vse večne čase.

A.A., jest sem dons le-sem peršev inu stojev na ta prideženca ne koker en prerok Jonas ale en ninivterske pridegar, vam ena taka žleht pošta oznanet: *„Ad huc 40 dies et Locopolim subvertetur.“* Še 40 dni inu to pošteno N. [Škofjeloško] mesto bode v grent okule verženo. Temeč peč pa žiher rečem: *„Adhuc 40 dies et peccator subvertetur.“* Še 40 dni, inu ta grešnek bode okule veržen. Le-te 40 dni tega svetega posta imaš, le-ta lepe perjetne čas k te pokure, le-te 40 dni za ene dnove te pokure, ene dnove tega zveličejna, ene dnove te miloste inu gnade. Morebite keder le-te 40 dni tega svetega posta preteko, *„Ninive subvertetur“*, morebite na bodeš več imev gnade inu miloste per Bugu, morebite na bodeš imev več časa pokura delat čez tvoje pregrehe. Kaj meneš, o grešeng, de sa toje hudobije inu pregrehe veliko mejnše, koker teh pregrešnih Niniviterjav? Ah, Buh ote v, Buh ote v. Ale ti moreš vedet, de *„malitia tua ascendit coram Deo.“* Toje hudobije inu toje pregre-

he' sa že prederle te oblake, sa prederle te nebesa, ja sa peršle pred sam ta tron Svete trojice, ,sa peršle pred samo to sveto obličje Božje, kere smerde tulkajn, de se Buh na more le-take več preneste inu le-takem skuz perste gledat. Ale še te gnada inu milost ponuja, tuj dobrutleve inu miloste povhen Buh vsegamogočne. ,*Adhuc 40 dies,*' ,še te da 40 dni' frišta, ,*adhuc 40 dies,*' še ,imaš 40 dni odloga.' To je le-te 40 dni tega svetega posta, ale nekar na čakej tega 40. dneva, zakaj tude te Ninivitorje nisa tega zadnega dneva čakale, temeč zdajce še taiste dan, koker sa slišale tega preroka Jona pridegvat, kmalo sa vstale s tem krailam vred, vse na soje perse sa tovkle, se serca grevale, soje grehe objokale, v ene oistre gvante sa se oblekle, te ofertne inu prevzetne slekle. Še taiste dan sa to kervično blagu nazaj dajale, pravične dovge tem davžnikom plačvale, te voherneke bugejme tem ubogem dajale. Še taiste dan te nasramne sa zapustele te načiste lubezne, nasramne navade, naspodobne perložnoste, pregrešne hiše, pregrešne družene, sa tovkle na soje pregrešne perse, sa tulile inu vekale, molile inu prosile za odpušejne z enem pravem stonavitnem naprevzetjam nekole več gespud Boga s takeme režalet inu Buh se je čez ne usmiev. Očeš, o grešnek, o grešenca, s teme Niniviterje to ojstru inu strašno sojejne večniga pogublejna odjet?

[Primera o kazni: Noe, barka in povodenj]

Vam skažem 's Svetega pisma, Buh vsegamogočne, ketire je povhen dobru-te inu miloste, ketire neče tega pogublejna tega grešneka, temeč negovo večnu zveličejne, je v teh prvih Mojzesovih bukvah tude klicav inu vabev te grešneke, ketire ob temo časo tega Noeta sa tude pregrešnu inu hudobnu živele. Se je Buh tude tožev prute temo Noeto, ravno koker prute temo Jono, rekoč: Noe, o Noe, kaj jest tebe morem tožet. ,*Noe, repleta est terra iniquitate.*' Povna je ta zembla te pregrehe' inu hudobije. ,*Omnis caro coruperat viam suam.*' Vse, kar je mesenga, pregrešnu inu hudobnu živi. ,*Et tactus dolore cordis delebo hominem quem creavi.*' Noe, te ledje tulkajn pregrešnu žive, le pove jem, de ,me greva, de sem jest tega človeka na ta svet stvorev, ketire mene tulkajn žalea. Ale škoda bode le neh, zakaj če se na pobulšaja, če k pokure na sežeja, če te grehe na opuste, bodem vse glahku pokončav inu pogubev. Noe je začev pridegvat, ledi svarite, s teme štrafenge pertite inu žugat, ta pravična Božja jeza oznanvate, ale grešneke sa ostale grešneke v sojih teh prvih greheh inu hudobijah. Spet je Buh k Noeto govorev, de be te grešneke vse šle: ,*Noe, finis uniuersæ carnis venit coram me.*' Noe, sede j je še ta zadnekrat čas za ta milost, ta konc je to, pridegvej inu oznane jem še ta zadnekrat moja milost inu dobruta. Ale grešneke po te pridege sa ostale grešneke. Buh zaukaže Noeto: ,*Fac tibi arcam de lignis levigatis.*' Noe, sture se zase ena arka ale barka, 300 komulcov dovga, 50 široka, 30 visoka. ,Ecce ego adducam aquas diluvii super terram et interficiam omnem carnem.' Zakaj jest bodem ta

poúden na ta svet poslav inu bodem potupev vse, kar na sveto živi. Noe je začel ta arka cimprat, tem ledem pridegvat inu oznanvate ta ojstra pravična štrafenga Božja. Ale te grešneke, prave Svete pismo: *„Edentes et bibentes,“* sa bli dobre vole v teh greheh, sa lebale, „pijančvale inu žerle“, naspodobnu inu načisto živele. Ta arka je bla fertig. V ta arka je začela jet ta naumna inu dovja zverina s teh gojzdov inu borštov, grešneke sa le ostale grešneke. Buh je zaukazav temo Noeto v ta arka stopet, on inu negova žena, tri sinove inu tri neveste tega Noeta. Inu pole, na naglo prave Sveto pismo: *„Rupti sunt omnes fontes abissii, magne et cataractæ cæli apertæ sunt et facta est pluvia super terram 40 diebus et 40 noctibus.“* Prederli sa se vse studence te velike globočine inu te nebeška okna sa se odperle inu je lilo inu dežilo 40 dni inu 40 noči na zembla, de sa 15 komulcav te vode visokeše zdrasle, koker te narviši hribje. Inu v temo strašnemo poúдно vse grešneke inu grešnece sa bli v temo potupo potonile, na celemo olnemo sveto⁶ zunej sameh 8 person, tega pravičnega Noeta inu negova deržina, te druge vse sa bli pogublene. O strašna inu zavzetna štrafenga Božja, de od tulkajn milijon inu milijon tavžant duš od celega sveta, same 8, same 8 ven vzete, te druge vse glahku sa potonile inu konc vzele. O, kedu je kriv tega naizračenga pogublejna? Veste kedu? Poslušajte sv. Hieronima: *„Impenitentia, impenitentia causa et ruina fuit peccatorem quam nullus fuit, qui poenitentiam agisset de delictis suis.“* Ta terdavrtnost, ta terdavrtnost, ta napokura je bla ta potup inu pouden teh grešnekav, dokler nobeden ni biv, ketire be biv ta pokura delav, k Bogu se s celga serca obernev, ta greh zapustev. O kristiane, kristiane, kedu je kriv, de tulkajn tavžant inu tavžant kristianav se potopi v to poúдно večniga pogublejna inu ferdamejna, ja v ta večne ogen, ker ne le 15 komulcav, temeč tulkajn tavžant komulcav bode čez te ferdamane ta ogen švigav? Kedu je kriv ene toku velike inu naizrečene nasreče? Ah, zagvišno, zagvišno nobeden druge koker „impoenitenia, impoenitentia“, ta terdavrtnost, ta terdavrtnost, ta napokura teh grešnekav, ketire žive v vseh sort velizeh inu ostudneh hudobij inu grehov. De še lih ta Noe najne veka, to je te pridegarje inu spovdnike, vender jem neč k serce na grede, žive po soje samovole inu terdavrtnoste, še opravlea te pridegarje inu spovdnike, de sa pregrobi, skrupelante, de ote [hote] vse špase ledem okratet inu tem mladem to vesele prepovedat, tem starem ta frajost [svobodo] odvzete. Žive toku napre, kar jem ta hudič, to mesu inu ta svet notre da, bode se zuper Boga ale bližnega; nekole prav z enem pravem, zgrevanem srcam, z enem stonavitnem živem inu moškem naprevzetjam se na spovedo. Dons se spovedo, jutre se pa spet ta, ke je popred biv. Toku v greheh ferciraja ves le-ta lepe, perjetne inu zlate čas tega zveličejna, na ena prava pokura nekole na zmisleja. *„Ducunt,“* prave ta brumne Job 21, *„ducunt in bonis dies suos*

⁶ Na celemo olnemo sveto – na vsem voljnem svetu, t.j. na vsem svetu, kar ga je na voljo.

et in puncto ad inferna descendunt. 'Žive vse neh dni na sveto v prepovedaneh špaseh,' veselo v troštech, v lubezneh, v načisteh grehah, vohernijah, v kervicah, vasvajno. 'Et in puncto,' ker narmejn menea, padeja v ta pouđen inu se potope v ta večne ogen, v to večno ferdamejne, ravno koker ob temo časo tega Noeta. *,Edentes et bibentes.* Pijančvajo, do grla se nalivaja nuč inu dan v oštarijah, pridegvej jem žena koker oče, toku dovgo pije, de se potopi v ta večne brezen. Ke be bli leti ob temo časo tega Noeta ta pokura delale, koker sa delale te Ninivitorje, be na bli nekole zgubele duša inu telu, ale dokler sa terdavratne ostale v grehah brez vse pokore. Pokura delaja sedej tam dole v temo peklenskemo ogno inu boda delale ta pokura toku dovgo, de Buh bode Buh. Buh pa bode do vekuma, toku tude do vekuma boda na vse večne čase pokura delale, ale brez vsega dobička inu nuca. Se slišav grešnek, o grešneca, žive le po toje samovole inu v grehah, ale ,nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.' 'Ale, ale, če vi pokure na strte, če vi vaše grehe na opuste, eno pravo keršansko živlejne na začnete, *,omnes simul peribitis,*' vse bodeste toku pogublene,' vse v ta večne ognene pouđen potoplene na vse večne čase inu ferdamane. Keder ti narmejn bodeš menev, se bodeš znešev v temo potupu peklenskega ognja inu ferdamejna – škoda toja.

Pater, je res, poreče eden ale druge grešenk inu grešenca: je res, jest spoznam inu tude obstojim [priznam, izpričam], jest sem poreden, jest sem poredna, jest sem en velik grešnek, ena velika grešenca, tulkajn tavžant inu tavžant krat sem Boga režalev, Boga režalila, velike grehe dopernesev. Jest hodem po teh žleht poteh tega pregrešnega živlejna, ta prave pot prute temo nebeškemo svetemo mesto Jerusalem sem faliv inu sem zašev prute te gošave inu skalujo večniga pogublejna. Jest sem se že tulkajnkrate naprevzev. Mene v serce grede, mene od znotrej vselej nekej opomina inu notre daja, de be se jest še enkrat prav čisto z enem pravem zgrevanem sercam mojih grehov spovedov. Mene nekej vselej v serce daja, de be še enkrat jest le-te grehe inu pregrešnu živlejne zapustev, zlaste le-ta inu une greh, v ketiremo že tulkajn časa živim, mene v serce grede, de be jest bejžav od te pregrešne perložnoste. De be jest zapustev le-ta inu una hiša, de be jest zapustev le-ta moja pregrešna navada. Je res, pater, jest obstojim, de z le-tem mojim porednem živlejnam toku na ta viža nekole na bodem v nebesa peršev. V le-temo mojmo pregrešnemo stano, koker sedej živim, nekole na bodem Božjiga obličja videv. Jest nisem nekole v serco potroštan. Vselej me v serce zbode, keder kole na Boga, na moja duša ale na tu večnu ferdamejne ale zveličejne zmislem, na ta smert ale na tega ojstro pravičnega rihtarja, na sodne dan. Vender le-tu je še dobru per mene, de jest na želim v takemo pregrešnemo stano obstate. Na želim vselej toku pregrešnu živete, temeč se bodem enkrat prav vzigne v ena prava čista generalna spovd sturite od celega mojga živlejna, od detetčnih dni notre do taiste ure, vse tisto očem povedat, neč zamovčat. Inu po-

kler [po tem], po te čiste spovde bodem jest vse to pregrešnu zapustev, zlaste pa le-ta moja ferdamana pregrešna navada, od ketire se na morem nekole odvadet. Inu se bodem prav k Bugu obernev, lepu živem inu pokura delav čez moje grehe. ‚Ale kedaj bode le-tu?‘ ‚*Quando hæc erunt?*‘ Kedaj se bodeš ti toku k Bugu obernev? Ke enkrat. Ale kedaj bode le-tu ke enkrat? Ke enkrat ob eneh veliceh sveteh prazenkeh, ke enkrat ob eneh veliceh odpustekeh, ke enkrat, ke pridem na božja pot, na svete Všarje, k svetemo Francisko. Tam se bodem enemo naznanmo mašenko ale spovdniko spovedav, ke me na bode poznav, tam se bodem prav čisto spovedav inu ta greh zapustev ...

To je *cras*, *cras* [latinsko: jutri]. Oh nasrečni *cras*, ti se ena orlova štima, ketira je še neketerga v to večno pogublejne perpelala, tega farona inu cela egiptovska armada na dno tega kervavga morja vergla. ‚*Cras, cras, cras,*‘ ‚jutre, jutre, jutre.‘ Le-te prazenke, le-te odpusteke, le-to Božijo pot, kulkukrat se ti že le-tu mislev? Ale meniv je ta nasrečne *cras*, menile sa te prazenke, menile le-ti odpusteke, meniv je le-ta shod inu ti vender se nise spovedav čisto, nise pokure sturev, ostanesh v tojih teh starih grehah, ostanesh v tojih pregrešnih navadah, v teh bližnih pregrešnih perložnosteh. Kedaj že enkrat taiste *cras, jutre*, bode *dons* ratalo? Pove ti mene, o grešnek, o grešenca, ke be te sam Buh sojime Božjeme rokame eno pismo pisav z nebes inu be ga tebe skuz enga angela Božja poslav, v ketirmo pismo po tulkajn veliceh grehah be te lubeznivo inu perjetno vabev k te pokure, k soje lubezne, k ene prave čiste spovde, k enemo pravmo pobulšejno, ale be ti na tu pismo, ke be tega sam Buh pisav, še biv terdavraten? Ale be ti še djav ‚*cras, cras, cras,*‘ ‚jutre, jutre, jutre.‘ Ale be ti še toku pregrešnu koker popred napre živem? Ale be ti še ostav na te žleht falene pote tega greha? Kaj praveš k temo? Dej antvert, dej odgovor! Ale pater, ale be mogev en tak hujše bite koker sam ta peklenske hudič, de be se zdajco taista minuta k Bugu na obernev, ker sama ta večna dobruta, ketira sem jest tulkajn režalev, vender toku milostno, toku do-brutlevo me k pokure čaka, kliče, vabe inu piše? O grešeng, o grešenca, kulku taceh ponižnih inu lubeznivih pisembc te je že sam ta velike naobsežene večne Buh pisav inu poslav? Kulkajnkrate te je že milostno inu do-brutlevo vabev? Zakaj, kaj je družega to Sveto pismo koker eno pisembce samega večnega Boga, koker govori sv. Augustinus, ker prave: ‚*De illa civitate quo peregrinamur litteræ nobis advenerunt, ipsæ sunt scripturæ nos hortantes ut bene vivamus.*‘ ‚Od tega mesta nebeškega, kamer rajžama koker ene vandravce, rumarje ale popotneke, pisma sa nam peršle, namreč ketire sa to Sveto pismo, ketiro nas lapu uče, koku be mogla lepu živete, greha se bate, s tem Svetem pismam nas vabe sam Buh k soje lubezne, k tugentam inu čednostem, ja vse grešneke k te pokure inu pobulšejno neh pregrešnega živlejna. Le-tu poterde sam ta velike papež svete Gregor, ker prave: ‚*Quid est scriptura sacra quam quædam epistola omni potentis Dei, missa*

ad creaturam suam.' ,Kaj je to Sveto pismo družga, koker eno pismece vsega močnega gospoda Boga, ketiro je on poslav na ta svet sojim stvoram?' Ale kaj piše temo grešneko ta dobrutleve inu milostne Buh? Poslušajte. Pisav je inu to pismece poslav skuz tega preroka Ezekiel: *Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris et omnium iniquitatum vestrarum non recordabor.* ,Delejte pokura grešneke inu grešnece čez vse vaše grehe inu jest nečem nekole več spovnet na vaše hudobije inu pregrehe.' Pisav je sam Buh tebe, o grešnek, o grešneca, eno lubeznive pismece inu tega je poslav skuz tega preroka Joēlna C. 2: *Convertimini ad dominum Deum vestrum quia benignus et misericors est, et patiens multae misericordiae et praeobilis super malitia.* ,Obernite se s celega vašega serca k vašemu gospod Bogu, dokler je dobrutlev inu milostev, poterpežlev inu ene velike miloste, de vam vaše grehe odpesti.' Je pisav sam ta velike Buh tebe, o grešnek, o grešenca, en pismece, ketiro te je skuz svetega Pavla poslav, v temo pimo te piše: *hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.* ,Ura je že to inu čas, de vi vstanete gore s tega spajna teh grehov, sedeje je še bližej vaše zveličejne ale pa ferdamejne koker ste vi menile'. Le-te pismece, ke jeh je prebrav le-ta popred terdavrnatne inu pregrešne Augustinus, od velike sladkuste te dobrute Božje inu od velike grevnge čez soje grehe se mo je to terdo serce omečalo, začev dva studenca teh sovz sojih oči točtet, križem roke je djav inu sam sebe ojstru ogourev, rekoč: *Augustine, quam diu cras et cras quare non hoc hora, quare non modo finis turpitudinis tuae.* ,Augustine, koku davgo bode še terpelo to *cras, cras*, jutre, jutre se bodem spokurev?' A zakaj ne dons, zakaj ne ta ura, zakaj ne sedeje ta minuta na sturiš en konc toje ostudnoste inu pregrehe? Natu je padev dole k nogam ene bridke martre k temo križanmo Stvarneko, soje grehe z gorkeme solzame objokav, vse grehe zapustev, k Bogu se obernev, per ketirmo je take gnade inu milost nešev, de Buh ga je kmalo v soja sveta gnada gore vzev, z enga velicega grešneka je ratav en velik svetnik, ja calo te svete Katoliške cirkve en velik učenik. O srečen, ja, tavžantkrat srečen se biv ti Augustinus, de se ti to Božje vablejne inu te pisme gore vzev. Be ti biv odlašav od dneva do dneva, vselej na *cras, cras, cras*, jutre, jutre, jutre na le-te odpusteke, na le-te prazenke, na le-ta bužje pot, be se ti na vse večne čase pogubev inu ferdamav. Ale dokler se ti kmalo za pokura segev, te grehe zavergev, k Bugu obernev, en velik svetnik se ti tedej v nebesih. Srečne sa tude, ja tavžantkrat srečne vse taiste grešneke inu grešnece, ketire toku sa bugale temo Božimo notre dajajno [navdih] inu pismeco Božjimo, skuz ketiro sa dosegle to odpušejne teh grehov inu to večno zveličejne. Nasrečne pa, ja na vse večne čase nasrečne sa taiste, ketire vselej odbivaja, vselej odlašaja na *cras, cras*, na jutre, jutre, na te inu une odpusteke. Le-to Božje pismo toku grobu na stran veržea, le-tu Božje klicejne inu vablejne k te pokure odlašaja. [...]

Toku se živi v veliceh skrivnih inu očitnih greheh, k spovde se hode brez nobenga pravga naprevzetja etc. Te svete sacramente se po na nucno [po nemarnem] prejemleja, se živi koker ena naumna ževina inu zvirina brez vsega strahu Božjiga, toku pride pokler ta čas, ker ni več časa. Ah, *nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis*. Očem tedej le-ta svete post, koker en dehovne jager le-ta dovja zverina lovite k te pokure toku dovgo, de ta lubeznive čas imama k te pokure, za cajta, de nam na bodeja k našemo večnemo pogublejno, temeč k temo večnemo zveličejno le-ti 40 dnove tega posta na vse večne čase. Amen.

dr. Verena Koršič-Zorn

ŠKOFJA LOKA IN KATINARA

DVE PASIJONSKI DRAMI, DVA POGLEDA NA KRISTUSOVO TRPLJENJE Z VSO BOGATO SIMBOLIKO

Povzetek

Tone Kralj (Zagorica pri Dobropolju 1900–Ljubljana 1975), eden najpomembnejših slovenskih ekspresionistov, slikar, kipar, grafik, ilustrator, oblikovalec notranje opreme in arhitekturnih načrtov, prenovitelj cerkvenega slikarstva na Slovenskem, je v času fašističnega genocidnega pritiska nad primorskimi Slovenci, ki so po prvi svetovni vojni postali del Kraljevine Italije, kot eden redkih umetnikov deloval na tem ozemlju. Z namenom, da bi s sliko pomagal zatiranemu slovenskemu prebivalstvu, je s tihim sodelovanjem s tajnimi protifašističnimi organizacijami poslikal skoraj petdeset cerkva in s tem ustvaril edinstveni umetniški opus, s katerim je začrtal jezikovno mejo na robu slovenske zemlje od Sv. Višarij preko Gorice do Trsta. To orjaško delo, polno simbolike in čiste umetnosti, bi moral Unesco uvrstiti na svoj seznam svetovne kulturne dediščine. Cerkev na Katinari, nekoč vasici v predmestju Trsta, je Tone Kralj poslikal z močnim, monumentalnim križevim potom, ki zajema celotne stene prezbiterija in ladje, morda tudi kot odmev na štiri nedolžne mlade domoljube, žrtve fašizma, obsojene na smrt na 1. tržaškem procesu in ustreljene na bazovski gmajni. Poleg edinstvene ikonografske zamisli, umetniško dovršenega in izrazno pretresljivega dela, je Kralj s prikrito simboliko izrazil kritiko črnega terorja in podporo tamkajšnjim Slovencem, ki so jim bile nasilno zatrte vse kulturne, gospodarske, izobraževalne in socialne ustanove in celo v cerkvi prepovedan materni jezik.

Abstract

Tone Kralj (Zagorica pri Dobropolju 1900–Ljubljana 1975), one of the most important Slovene expressionists, painter, sculptor, graphic artist, illustrator, interior designer and architectural designer, reformer of church painting in Slovenia, was one of the few artists working in this territory during the fascist genocidal pressure on coastal Slovenes, which became part of the Kingdom of Italy after the First World War. In order to help the oppressed Slovene population with his painting, he silently collaborated with secret anti-fascist organizations and

painted almost fifty churches, thus creating a unique artistic opus with which he delineated the linguistic border on the edge of Slovene land from Sv. Višarij via Gorica to Trieste. This gigantic work, full of symbolism and pure art, should be included by Unesco on its World Heritage List. The church in Katinara, once a village in the suburbs of Trieste, was painted by Tone Kralj with a mighty, monumental cross, covering the entire walls of the presbytery and nave, perhaps as an echo of four innocent young patriots, victims of fascism, sentenced to death at the 1st Trieste trial and shot at the area of "bazovska gmajna". In addition to a unique iconographic idea, and artistically perfected and expressively shocking work, Kralj used disguised symbolism to criticize black terror and to support Slovenes there, subjected to the forcible suppression of all cultural, economic, educational and social institutions and even the mother tongue forbidden in the church.

Kaj imata skupnega Škofja Loka in Katinara? Oba kraja se lahko upravičeno ponašata z edinstveno Kristusovo pasijonsko zgodbo; prvi v besedi, drugi v podobi.

Na robu tržaškega mesta stoji v senci velike, leta 1884 zgrajene katinarske bolnišnice cerkev Sv. Trojice, nekoč srce vasice Katinara, pomembne postojanke na poti iz notranjosti Krasa v Trst. Danes se cerkev stiska med visokimi zidovi zraven stoječih zgradb, a v sebi nosi enkratno umetnino, morda edinstveno na svetu: križev pot, ki zajema celotne cerkvene stene. Leta 2021 je Škofjeloški pasijon praznoval 300-letnico zapisa, pred nekaj leti je bil sprejet na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine Unesco. Slikovita dramska upesnitev je imela namen približati ljudstvu svetopisemsko dogajanje in mu s Kristusovim trpljenjem pokazati pot v odrešenijski cilj v času, ko so ljudi pestile razne nadloge, od vojnih preizkušenj do lakote in nalezljivih bolezni. V prebičanem Kristusu so lahko videli trpljenje nedolžnega človeka, a po smrti vstalega Odrešenika, in tako z večjim upanjem ter zaupanjem prenašali življenjske težave. Škofjeloška pripoved o Kristusovem trpljenju z živo, sočno besedo realistično in baročno razkošno prikazuje zgodbo o zapravljenem raju in Kristusovo zadnjo pot pred smrtjo na križu. Križev pot v katinarski cerkvi se v slikanih podobah osredini na zadržano, tiho trpljenje, ki iz Kristusove strahotne preizkušnje prerašča v vseobsegajoče trpljenje takratnih primorskih Slovencev, ko so se z zvezanim jezikom kot nepismeni v srednjem veku lahko soočali le na slikah s Kristusovim oziroma simbolično s svojim lastnim trpljenjem.

Sveti Trojici posvečena cerkev je preprosta enoladijska zgradba z ravno zaključenim prezbiterijem. Zvonik kvadratnega tlorisa, zgrajen v letih 1883–1884,

je prislonjen na pročelje in v spodnjem pasu odprt na tri strani. Nad srednjo odprtino je vzdignjena kamnita spominska plošča z napisom:

IOSEPHO II AVGUSTO PIIS
POMPEI BRIGIDO
CURIS HIC IN VNITATE
TRINO LITATUR

Napis sporoča, da je bila cerkev v času vladanja cesarja Jožefa II. po pobožni skrbi Pompeja Brigida posvečena Troedinemu Bogu. Pompej Brigido, brat Ljubljanskega škofa Mihaela Brigida, je bil v tistem času guverner Trsta. Leta 1892 je tržaški škof Ivan Nepomuk Glavina, domačin iz Boršta pri Trstu, katinarsko kuracijo, ki jo je takrat vodil Franc Kosec, povzdignil v župnijo. Za katinarsko cerkev je posebno pomembno leto 1925, ko je na Katinaro prišel za župnika Hubert Leiler, doma iz Ribnice na Dolenjskem. Bil je blagega značaja, ljudem se je takoj priljubil in zapustil za seboj neizbrisno sled, čeprav se je moral leta 1932 umakniti zaradi fašističnega pritiska. Na žalost ga je leta 1942 v Ljubljani doletela smrt; padel je pod streli kot žrtev komunističnega nasilja. Na Leilerjevo povabilo je na Katinaro prišel umetnik Tone Kralj,⁷ rojak iz Zagorice pri Dobropolju na Dolenjskem. Povezovali sta ju vzajemna zaupnost in globoko razumevanje takratnega položaja Slovencev v Italiji, ki so že dobro desetletje trpeli pod fašistično peto. Sveže rane primorskih Slovencev, ki jim jih je vsekala kruta smrt na 1. tržaškem procesu obsojenih in na vojaškem strelišču v Bazovici ustreljenih domoljubov Ferda Bidovca, Franja Marušiča, Zvonimira Miloša in Alojza Valenčiča, so se globoko dotaknile umetnika Toneta Kralja, da je, verjetno tudi pod vtisom nedolžnih žrtev, izbral križev pot za poslikavo katinarske cerkve. Že takoj po 1. svetovni vojni, ko je bil dobršen del slovenskega ozemlja priključen Kraljevini Italiji, se je za tamkajšnje Slovence začel pravi genocid. Požig Narodnega doma v Trstu (1920) je dal duška črnemu terorju, ki se je z leti stopnjeval, od ukinjanja slovenskih kulturnih in gospodarskih ustanov, časopis-

⁷ Tone Kralj (Zagorica pri Dobropolju 1900–Ljubljana 1975), slikar, kipar, grafik, ilustrator, eden najvidnejših predstavnikov ekspresionizma na Slovenskem, se je zapisal v zakladnico slovenske umetnosti tudi kot prenovitelj cerkvenega slikarstva. Njegov opus poleg velikega števila tabelnih slik, grafik v različnih tehnikah, ilustracij, kiparskih stvaritev, izdelkov umetne obrti, notranje opreme in arhitekturnih osnutkov obsega skoraj petdeset poslikav cerkva, posejanih na zahodnem robu slovenskega ozemlja, ki je bilo po 1. svetovni vojni priključeno Italiji. S temi poslikavami je v svetopisemsko in svetniško ikonografijo (ki ji je zelo pogosto dodajal slovanske svetnike in tudi A. Martina Slomška ter Friderika Baraga) vpletal kritična razmišljanja o tedanjem kulturnem, političnem, narodnostnem, družbenem in verskem položaju tamkajšnjih Slovencev v primežu fašistične genocidne diktature in ustvaril v svetovnem merilu edinstven opus, ki bi ga Unesco moral uvrstiti na seznam svetovne kulturne dediščine.

ja, založb, šol do prepovedi slovenske besede celo v cerkvi. Danes, ko lahko vsak izraža svoje mnenje in gre s svojimi zahtevami po demokraciji celo tako daleč, da ogroža in omejuje svobodo in pravice drugega, si težko predstavljamo, kaj so morali pretrpeti primorski Slovenci. Pred prihodom na Katinaro se je Kralj že spoznaval z razmerami na zahodnem robu slovenske zemlje, saj je že leta 1921 poslikal cerkev sv. Helene na Premu, nato cerkev v Volčah pri Tolminu, Avberu na Krasu, od takrat dalje pa še celo vrsto cerkvenih poslikav na Primorskem. S čopičem v roki je začrtal slovensko jezikovno in ozemeljsko mejo, od Sv. Višarij preko Goriške tja do Trsta in s tem ustvaril edinstveno poglavje umetnostne in zgodovinske resničnosti, ne samo v našem, ampak tudi v svetovnem prostoru. V tistem sporazumevanju s tajno organizacijo,⁸ katere člani so bili duhovniki in vidni kulturniki, je Kralju uspelo poslikati na desetine slovenskih cerkva, dobesedno pred očmi zatiralcev. S tem drznim in tveganim delovanjem je umetnik skušal tudi od sebe odganjati strah in vlivati ljudem pogum, vztrajnost ter upanje v boljšo prihodnost; ko je morala utihniti slovenska beseda, so spregovorile slike.

Po 2. svetovni vojni je bil skrajni rob slovenskega ozemlja dodeljen Italiji, tako so cerkvene poslikave na Sv. Višarjah, v Pevmi in Štandrežu na Goriškem, na Katinari, v Trebčah, na Pesku in v kapeli Šolskih sester pri Sv. Ivanu na Tržaškem ostale v Sloveniji dolga leta skoraj popolnoma neznane. Kraljeva odločitev, da slovensko cerkveno slikarstvo, ki se je utapljalo v epigonstvu, povzdigne na višjo raven, in to predvsem na Primorskem, ki je doživljalo morda najhujše trenutke v svoji zgodovini, se jasno izraža v izjavi: »Zaradi te zaposlenosti v trdi, tlaki' za naš narod onstran meje, ki je terjala dosti požrtvovanja, samozatajevanja, opreznosti in poguma, nisem mogel držati koraka z dogajanjem v domovini. Tako so šla žal mimo mene mnoga javna dela pred in po vojni.«⁹ S tem si je tudi zožil pot v obetavno umetniško kariero v tujini, kjer je njegova umetnost že zgodaj dobila izredno pohvalne kritike.¹⁰

⁸ Tone Kralj, 1900–1975: retrospektiva: Moderna Galerija Ljubljana, 22. januar–22. marec 1998 (urednik besedila, seznam del Igor Kranjc) (od tu dalje Kranjc), str. 12: »... V času največjega zatiranja našega življa v fašistični Italiji so me primorske protifašistične tajne organizacije poklicale na delo. Prepovedano slovensko besedo naj bi nadomestila slika, ki bi bila po stilu in vsebini naša – slovenska ...« (citāt iz Kraljevega avtobiografskega zapisa, 8. 8. 1970). O teh tajnih organizacijah je po na novo odkritih zasebnih dokumentih dr. Engelberta Besednjaka, obširno pisal dr. Egon Pelikan v svojem delu *Tone Kralj in prostor meje*, 1. izd.- Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.

⁹ Kranjc, str. 14.

¹⁰ Tone Kralj se je trikrat udeležil Beneškega bienala (1926, 1928, 1930). To mu je omogočalo sodelovanje na tej pomembni prireditvi brez predhodnega komisijskega izbora. Kasnejši politični obrati so to možnost izničili, ker je bilo tujcem onemogočeno sodelovanje. Uspešno je razstavjal npr. v ZDA, Firencah, na Dunaju, v Pragi, Barceloni, Antwerpnu, Londonu, Leipzigu, Amsterdamu itd. List Slovenec (23. 1. 1932) je objavil zapis, da je po komisijskem izboru Tone Kralj kot edini umetnik iz Jugoslavije leta 1932 na mednarodni razstavi, ki jo je priredila Umetniška šola

A vrnimo se na Katinaro, ki je leta 2021 praznovala 90-letnico poslikave svoje župnijske cerkve. Leta 1986 je tamkajšnjo župnijo prevzel Anton Žužek. Zavzel se je za restavriranje Kraljevih poslikav, saj sta zob časa in gradnja katinarske bolnišnice uničujoče vplivala na njihovo stanje. S prostovoljnimi prispevki in delno podporo Furlanije - Julijske krajine mu je uspelo rešiti to dragoceno kulturno in za Slovence v Italiji tudi zgodovinsko, duhovno in moralno pomembno dediščino.



Glavni oltar katinarske cerkve

Tone Kralj je načrte za poslikavo katinarske cerkve predložil tržaški škofiji, ki jo je takrat vodil škof Alojzij Fogar, a osnutek ni bil sprejet.¹¹ Zakaj se je Kralj nato odločil (ali dobil namig?) za križev pot,¹² bo morda ostala za vedno skrivnost, saj dokumentov o tem do sedaj nimamo, kakršnokoli dopisovanje bi bilo namreč lahko usodno obremenjujoče, tako za župnika kot umetnika. Že v začetku je bilo omenjeno, da ga je k tej tematiki verjetno nagnilo takratno neznosno zatiranje in trpljenje primorskih Slovencev. Križev pot je torej v cerkvi zamenjal

Beato Angelico v Milanu, razstavljal poleg originalnih del tudi fotografije katinarskega križevega pota; to je ena redkih sočasnih omemb tega monumentalnega dela.

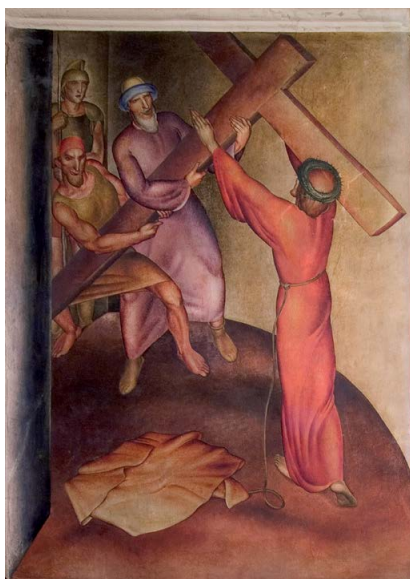
¹¹ Jožko/Pino Gerdol, Župnija Katinara – La parrocchia di Cattinara, Trst: Mladika; Katinara: Župnijski urad, 2005, str. 57.

¹² Čaščenje Kristusovega trpljenja sega že daleč v zgodovino krščanstva, pravi razcvet pa je doživljalo v baročnem obdobju, ko se je tudi izoblikovalo dokončno število 14 postaj. Literarni navdih za likovno upodabljanje Kristusovega trpljenja so evangeliji in apokrifni spisi, prizori pa so v stoletjih doživljali večje ali manjše spremembe, v sozvočju z duhovnim ozračjem časa. Kralj se je zelo pogosto posvečal upodabljanju Kristusovega trpljenja in na splošno svetopisemske tematike, tako v slikarstvu kot kiparstvu.

vlogo običajnega liturgičnega pripomočka in postal glavni ikonografski motiv, v katerem se je svetopisemska tematika povsem ujemala in spojila s trenutnimi življenjskimi stiskami ljudi. Zavzel je celotno površino cerkvenih sten. Poslikavo je umetnik začel 15. junija in jo končal 10. oktobra leta 1931. To letnico je ob svojem imenu zapisal pod prvo postajo *Pilat obsodi Jezusa na smrt*. V oznanilni knjigi¹³ katinarske cerkve je ob končanju del župnik Leiler zapisal: »XXI. nedelja po Binkošti, 18. 10. 1931. Popoldne ob 3h blagoslovljenje novega Križevega pota, litanije Matere božje – ofer za cerkev – Te Deum in blagoslov. XXII. nedelja po Binkošti, 25. 10. 1931. O slikah in napisih in sploh o vsem prenavljanju cerkve bom govoril eno nedeljo posebej.« Te "besede" verjetno verniki niso nikoli slišali; Leiler se je namreč moral umakniti pred fašisti že februarja naslednjega leta. V pogovoru mi je pred leti župnik Jožko Gerdol omenil, da so pri odkritju poslikav iz bojazni pred vdorom škvadristov v cerkev prvi prizor zagnili z zaveso, saj je bilo v podobi Poncija Pilata mogoče videti Mussolinijeve poteze.

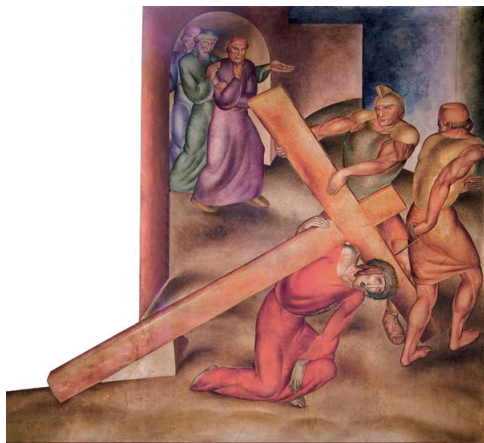


I.



II.

¹³ Tone Kralj v Furlaniji - Julijski krajini/Nel Friuli - Venezia Giulia, Razstava, Gorica, Deželni avditorij, od 26. oktobra do 7. novembra 1985; Trst – Peterlinova dvorana, od 11. do 18. novembra 1985 (zbrala, uredila in tekst napisala Verena Koršič-Zorn).



III.



IV.



V.



VI.



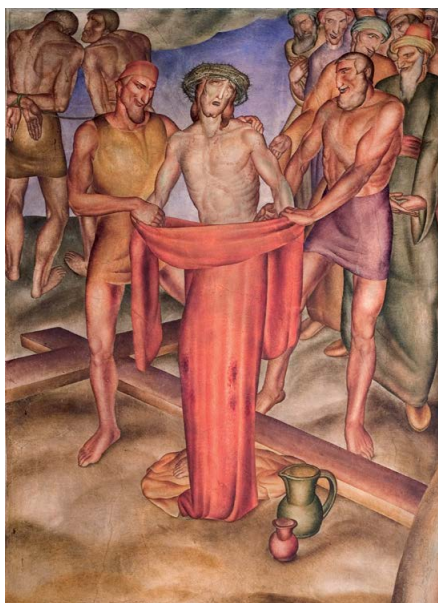
VII.



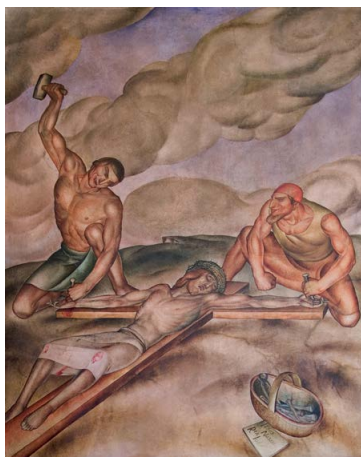
VIII.



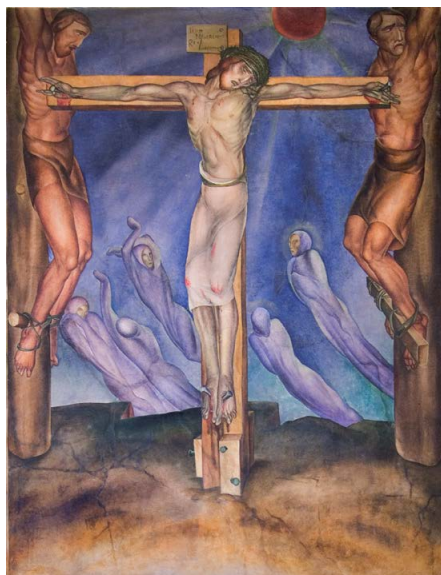
IX.



X.



XI.



XII.



XIII.



XIV.

Kraljev križev pot v katinarski cerkvi.

Ob vstopu v katinarsko cerkev se tudi mi znajdemo v središču dramatičnega dogajanja: občutek imamo, da smo del udeležencev pri Kristusovem trpečem pomikanju na Kalvarijo, da se z njim vzpenjamo in použivamo zadnje trenutke življenja pred končnim izdihom na Golgoti. Prav v tem občutju in nekakšni neresnični resničnosti vidim vzporednico s Škofjeloškim pasijonom, ki na podoben način gledalca potegne v vrtinec dogajanja in ga prisili v čustveno sodelovanje pri obnavljanju ter podoživljanju pred 2000 leti odvijajoče se drame.

Posamezne postaje križevega pota so oljne poslikave na steno, merijo približno 4 m x 5 m.¹⁴ Dogodki se začnejo odvijati v prezbiteriju na desni strani oltarja, nadaljujejo se na slavoločni in ladijskih stenah ter končajo s Kristusovim polaganjem v grob v prezbiteriju na levi strani oltarja. Vsako postajo ob spodnjem robu spremljata svetopisemski citat in dekorativna trnjeva veja, v kateri se poleg izvirno izoblikovanih črk odslikava spomin na secesijsko dekorativnost. Kralj premišljeno uporabi prostorsko danost in jo spretno vgrajuje v arhitekturna ozadja posameznih prizorov. Dramatičnost dogajanja poudarja stilizirano strmo prizorišče, ki figure potiska na spodnji rob in jih postavlja v negotovo ravnotežje. Spomin na dunajsko secesijsko ploskovitost, dekorativnost in izrazito poduhovljenost Kraljevih del iz začetka dvajsetih let prejšnjega stoletja se je umaknil ek-

¹⁴ Kranjc, str. 110.

spresionistično deformiranim in bolj otipljivim oblikam, ki se vedno bolj približujejo sočasni umetnostni struji nove stvarnosti. Figure se elegantno vijejo v še secesijsko tekočih linijah, a pridobivajo na konkretnosti in s pod oblačili zaznavno telesnostjo plastično poudarjajo resničnost. Tudi barvna lestvica je postala bolj zemeljska, iz rahlih pastelnih tonov se je spremenila v sobivanje hladnih in toplih odtenkov, ki značajsko opredeljujejo posamezne figure in razvijajo izvirno Kraljevo barvno simboliko. Omejeno število oseb na posameznih postajah poudarja monumentalnost kompozicije, za katero je imel Tone Kralj posebno velik smisel. Ne meneč se za fašistično vohljanje in zasledovanje je umetnik negativnim osebam do karikature spačil obraze ter jim pogosto vtisnil poteze fašističnih veljakov, z Mussolinijem na čelu, jim dodajal fašistične attribute in simbole ter jih navadno označil tudi z barvami italijanske zastave, vedno pa je skrbno pazil, da so bili prizori ali posebnosti dvoumni in lahko različno interpretirani. Tako je tudi na prvi postaji križevega pota v katarinski cerkvi *Pilat obsodi Jezusa na smrt* dal rimskemu cesarskemu namestniku Mussolinijeve poteze, vojake v ozadju opremil z liktorskimi snopi, ki jih tu razumemo kot fašistične simbole, v vpijočo drhal pa vrnil v fašistični pozdrav iztegnjeno roko. Kristusova dostojanstveno vdana drža in tišina v nasprotju z oglušujočim vzklikanjem ljudstva v ozadju dajeta prizoru poseben pomen. V tistih usodnih trenutkih naše zgodovine je bila vsakomur jasna prikrita simbolika: obsojeni Kristus je slovenski narod, ki mu nasproti grozeče preti fašistična diktatorska srenja, od voditeljev do njihovih somišljenikov. Sledijo si postaje *Jezus vzame križ na svoje rame, Jezus pade prvič pod križem, Jezus sreča svojo mater, Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ, Veronika poda Jezusu potni prt, Jezus pade drugič pod križem, Jezus nagovori jeruzalemske žene, Jezus pade tretjič pod križem, Jezusa slečejo in mu ponudijo vina z žolčem pomešanega, Jezusa pribijejo na Križ, Jezus umrje na križu, Jezusa snamejo s križa in ga položijo Mariji v naročje, Jezusa položijo v grob.*

Kompozicijsko je Kralj zelo premišljeno gradil posamezne prizore: prostor je širil in poglobljal s stopnišči, potmi izza vogalov, vzpetinami, odprtini v ozadju naslikanih arhitekturnih detajlov ali diagonalami, ki jih ustvarja križ ali skupine pomikajočih se spremljevalcev žalostnega sprevoda. V poslikavah sta ključnega pomena poduhovljenost in globoko ponotranjeno občutje trpljenja, brez kakršnekoli patetičnosti, teatralnosti ali gostobesednosti; tako se kaže tudi umetnikova iskrena religioznost in brezpogojno etično zadržanje. Kralj se je odmaknil od običajne ikonografije križevih potov, ohranil je le bistvo, figure stiliziral in jih številčno omejil. Z jasno risbo jih je umestil v prostor, valovito razgibal in plastično osenčil. A v teh elegantnih linijah teles je toliko prikrite bolečine in neznosnega trpljenja, da v njih lahko vidimo asketsko molitev v dno duše prizadetega človeka – umetnika. Na drugi postaji Jezus v rdečem oblačilu,

simbolu krvave žrtve, prevzema nase težo križa in pri tem vso hudobijo sveta. Pri prvem padcu pod križem se z izrazom popolne nemoči in neizmerne duševne bolečine zazre v gledalca, medtem ko ga rablja neusmiljeno vlečeta naprej. Na naslednji postaji kljub trpljenju tolažilno nagovarja svojo mater, ki nemočno steguje roke proti njemu. Popolno nasprotje je rabelj, ki s škodoželjnim nasmeškom maha z žebli pred prestrašeno Marijo Magdaleno. V peto postajo vstopi Simon iz Cirene; nekoliko nejevoljno in v zadregi pomaga nositi križ ob zasmehovanju otročajeve, ki so se zbrali ob voglu hiše, skozi okna katere se privoščljivo nasmihajo stanovalci. Pri srečanju z Veroniko je pozornost namenjena intimnemu trenutku, ko presunjeno, globoko čuteče dekle ponudi prt, s katerim si Jezus obriše okrvavljeni obraz. Izpovedno najmočnejša je postaja *Jezus pade drugič pod križem*. Do skrajnosti izmučeni Jezus omahne pod težo in ostane sam s svojim križem: občutek utesnjenosti in brezizhodnosti povečuje s stenami omejeno prizorišče, Kristusov nemi krik je izbruh bolečine do skrajnosti ponižanega človeka, ki mu je bilo oskrunjeno dostojanstvo – krik slovenskega človeka, ki mu je bil nasilno prepovedan materni jezik. To je po našem mnenju ena najbolj pretresljivih upodobitev Jezusovega drugega padca pod križem v evropskem slikarstvu. V nadaljevanju jeruzalemske žene z otroki obupano stegujejo roke za Jezusom, ki jih skuša tolažiti, medtem ko ga nevidna rabljeva roka kot živino vleče proti Kalvariji. Jezus pade tretjič pod križem, popolnoma onemoglega jezni birič vleče z vrvjo, medtem ko drugi pridržuje križ; v ozadju levo se skupina farizejev privoščljivo smeje in kaže na padlega. Po prihodu na Golgoto Jezusa slečejo, za njim levo stojita dva razbojnika, ki bosta križana z njim, desno pa je zbrana skupina radovednežev in farizejev, ki željno pričakujejo zadnji dogodek obsodbe. V naslednjih treh postajah, v najbolj dramatičnih trenutkih, se tudi barvna lestvica spremeni. Božji Sin leži na diagonalno, v razširjen prostor položenem križu, na katerega ga rablja pribijajo z nepopisno naslado. Na nebu se že zbirajo preteči oblaki, ki v naslednji postaji potemnijo, sonce ugasne, iz grobov se dvigajo sence pravičnih, Jezus izdihne. Njegova desna roka, iztegnjena proti desnemu razbojniku, se zdi še polna življenjske moči, saj z razprtimi prsti oblikuje črko V, simbol zmage, leva pa je povešena proti peklenkim silam: jasen je namig na zmago dobrega in pravičnosti nad zlom. Predzadnja postaja je pogreznjena v tiho žalost in objokovanje mrtvega Kristusa v Marijinem naročju. Število oseb je skrčeno na Božjo Mater in Sina ter Janeza Evangelista in Marijo Magdaleno, križ je skoraj neviden, od orodij mučeništva so ostali le žebli in trnjeva krona. Križev pot sklene Jezusovo polaganje v grob. Po strmem stopnišču, ki se vije iz notranjosti nakazane arhitekture in daje prostor skupini žalujočih žena, zvestih spremljevalk žalostne poti, se z Jezusovim truplom previdno spuščata proti grobu Nikodem in Jožef

iz Arimateje, tudi sam Kristusov učenec, ki si je od Pilata izprosil mrtvega Sina Božjega, da bi ga dostojno pokopal.

Poslikavo katinarske cerkve dopolnjujejo še slika Svete Trojice v glavnem oltarju in podobe štirih evangelistov na stropu ladje. Evangelist Matej v michelangelovsko zanosnem zasuku kaže na odprto stran svojega evangelija z navedkom v latinščini: Ljubi svojega bližnjega kot sam sebe. S tem je želel Kralj med zatiranje in krivice zasejati kulturo miru, pravičnosti, spoštovanja ter ljubezni med narodi.



V niši na glavnem oltarju je Kralj upodobil Sveto Trojico.



Štirje evangelisti na stropu cerkve.

S poslikavo katinarske cerkve, in seveda vseh ostalih, se je Tone Kralj globoko ukoreninil v dušo primorskih Slovencev kot neutruđen in neustrašen spodbujevalec narodne zavesti ter ponosa in človekovega dostojanstva v enem najbolj tragičnih obdobjih zgodovine slovenskega naroda.

